

ki pred njim živi, on pa le zapisuje vsak njen gib, vsako misel in besedo. Pisatelj preživlja, doživlja in izživlja celo dejanje, a čim bolj je dogodek napet, dramatičen in pretresljiv, tem hitreje se odvija in pisatelj ga mora — če živi v svojem predmetu — hitro vreči na papir, če ne, mu preti nevarnost, da se mu dejanje izmuzne iz rok in tedaj namesto umetniškega dela lahko nastane kakšna limonada ali krpu-calo ali pa sploh nič! Pisatelj obupa in opusti jalovo početje.

Okostje mojega romana je vzeto iz življenja, vse osebe so moji sosede — deloma sorodniki, deloma prijatelji in znanci. Zgodba moje lepe in ljube Anere je docela posneta po resničnem življenju, samo gledana skozi umetniško prizmo in osvetljena z bengalskim ognjem. Ko bi sedaj kdo moj roman bral onim kmetom, ki so poznali Anero v življenju, vsak bi prisegal, da je to res ona, da je vse bilo tako in da je bila takšna, kakršno sem upodobil.

Ko pišem to ali ono stvar, se popolnoma zatopim v svoje delo in živim popolnoma brez pridržka življenja svojih oseb. Postajam kmet kakor oni, čutim vse njihove reve in nadloge, drhtim z njimi ob vsakem najmanjšem veselju in užitku, trpim vse njihove muke, doživljam vse njihovo sovraštvo in ljubezen; zato pa tudi lahko pišem o njih, kot da sem neprenehoma v njihovi družbi.

Sedaj nosim v sebi že docela jasno in razločno tri romane. Preden pa se bom lotil novega večjega dela, moram za nekaj časa v svojo rojstno vas, da se naužijem onega zraka in naklepetam s svojimi Mičani, Matešami, Mandami itd. in da potem zopet v dušku vržem pred vas nov košček onega prelepega liškega pečevja in nedosegljive liške duše.

Tako je predaval v radiu in stopil v direkten stik s svojimi bralci. In uspeh ni izostal.

Pišem pa to pismo, ki bo kot snov že malo zastarelo, zato, ker je zamisel še vedno živa in more nuditi tudi slovenski književni občini marsikako pobudo za razvoj knjiž-

nega trga ter za ponoven stik knjige z najširšim občinstvom, kateremu mora biti namenjena. V tem pogledu se moramo učiti mnogo pri Hrvatih. Jože Gregorič.

Pismo iz Prage.

Praga, 1. XII. 1938.

Septembrski dogodki niso vplivali ravno najugodneje na literarno delovanje čeških literatov. V času nesigurnosti, narodne bede in v vrtincu razočaranj se je sicer mnogo pisalo, s kritičnega stališča je pa večina tega bolj efemernega značaja. So to glose dnevnih dogodkov, domoljubne pesmi in članki v časopisih ter revijah, ki privrejo na dan spontano, navdušijo, pa liki kometi ugasnejo. To ni literatura, ki kot taka ostane, to so bolj dokumenti težke dobe in naroda, ki tudi v resnih dneh ne obupa.

Doba narodnega osramočenja se je slutila že prej, in naravno je, da te slutnje niso ostale brez odmeva. Dokaz je najnovejša pesniška knjiga Josefa Hore, že v predseptembrskih dneh izdanih pesmi »Domov« (Domovina). Septembrske dogodke in narodno žalost sta zajela v pesmih mladi pesnik Vladimír Holan v zbirki »Září« 1938 (September 1938) in starejši Colman-Kassius v knjigi »Železná košile« (Železna srajca). V krhki formi se tu izliva žalost nad barbarstvom dobe, ki je bila nasilna, ne more pa vzeti ljubezni do lastnega naroda. Če je prišla zdaj za Čehe druga Bela gora, bo prišlo tudi novo vstajenje.

V »drugi republiki« začasno ne izhaja toliko knjig kot v predseptembrski dobi, s tem pa ni rečeno, da je zanimanje za literaturo padlo. Nasprotno. Bere se mnogo, samo v izbiri pisateljev je nastal preobrat. Priljubljeni so zopet klasiki, pisatelji starejše generacije kot Němcová, Jirásek, Rais, Stašek, Klosterman, Karolina Světlá in novejši Jindřich Šimon Baar ter Vrba, to je pisatelji, ki črpajo po večini snov za svoje romane iz sedaj okupiranih krajev. Med pesniki so zopet našli veljavo

skoraj pozabljeni Svatopluk Čech, Neruda, Vrchlický, od mlajših Viktor Dyk in Peter Bezruč. Sploh se pa sedaj opaža počasen odmik od tako rečenih levičarskih pisateljev in pesnikov in nasprotno tendenca razširiti publikacije desničarskih pisateljev in pesnikov. Tako se vodi boj proti Masaryku, Benešu, Čapku, Hori, M. Majerovi, Nezvalu, Olbrachtu, Seifertu, Tomanu, Vančuri itd., mesto njih pa se priporočajo že priznani katoliški pesniki Deml, Durych, Dyk, Medek, Zahradníček, Lažický in drugi malo znani ali celo povsem neznani pisatelji.

Moj namen ni razpisovati se na široko o tem boju, postavljam samo zaradi orientacije, da ima ta propaganda svoje dobre in slabe strani. Res je, da se je novejša češka literatura razvijala svobodneje kot v marsikateri drugi državi in kljub temu da je včasih preveč levičarsko tendenčna, je po večini resnično dobra in stoji na svetovni stopnji. Res pa je tudi, da so nekatere književnike previsoko cenili, in da so jih preveč propagirale založbe Borový, Orbis, Melantrich, čisto na škodo drugih, ravno tako pomembnih. To velja zlasti za Čapka in Nezvala, ki sta svoje knjige pisala kar na debelo, o katerih se pa ni dalo zmeraj reči, da so res dobre. Čas bo sodil. Dobro je, da so priznani Deml, Durych, Dyk, pretirano se pa hvali Máchar, ki je bil nekoč morda dober pesnik, dočim je sedaj samo še glosator dnevnih dogodkov. Nasprotno se pa dela krivica Masaryku in Hori.

Josef Hora (* 8. VII. 1891, član redakcije »Češkega slova« v Pragi) je po sodbi najboljšega »desničarskega« kritika dr. Arne Nováka, najboljši sedaj živeči pesnik. V zadnji knjigi »Domov« je poleg predslutenj narodne nesreče lepa pesem »Spomin na Slovenijo«. Zaradi zanimivosti navajam, da je dve pesmi iz »Domova« prevedel v slovenščino že dr. Tine Debeljak. Je to pesem »T. G. M.« in zadnja pesem v zbirki »Spev rodni zemlji«. Ta pesem je izšla v Pragi tudi samostojno kot bibliofilski tisk. Hora prevaja tudi iz slovenščine. Pri Mazáču bodo

morda izšli njegovi prevodi novejše slovenske lirike. Nočem mu delati krivice, toda kar se prevodov iz slovenščine tiče, je to njegova Ahilova peta, kajti če kritično premotrivamo vse Horove prevode, moramo ugotoviti, da so ti le povprečni.

Kar se proze tiče, navajam samo dva zanimiva romana, in to Ane Ziegloserove »Bora« in Vladislava Vančure »Rodbina Harvatova«. Po romanu »Bylo — nebylo« je »Bora« drugo pisateljičino delo. Je to zgodba praškega otroka, ki po prvih prevarah in nesrečnem zakonu, po nezvestobi, pride do zaključka, da je cilj žene biti dobra mati. Dejanje se vrši v okviru dalmatinske prirode, sredi starih običajev, ki jih zna pisateljica mojstrsko reproducirati. Vančura pa se uvaja kot mojster češke proze, ki se izogiblje opisovanju dobe in njene družbene strukture. Njegove postave so bile bolj nadčasovni tipi, kot »Pek Jan Marhoue«, »Markéta Lazarová«, dočim se v zadnjih romanih nagiblje bolj k časovnim razmeram, tako v »Treh rekah«, zlasti pa v »Rodbini Harvatovi«. Roman je izšel pri Evropskem literarnem klubu; vsebina je češko življenje od ere Staročehov, t. j. od prvih desetletij XX. stoletja do danes in rast narodne družbe iz male kmetske rodbine.

Pri odru se opaža ista težnja kot pri romanih ali pesmih. Po uspešnem filmu »Kutnohorske device«, ki je bil filman po veseloigri Ladislava Stroupežnickega (1850 do 1892), je prišla ta igra tudi na oder in je imela pod imenom »Mikuláš Dačický z Heslova« v Stavovskem divadlu velik uspeh. Ravno tako Medkov »Polkovnik Švec«. Dočim ni bila prej Dykova dramatska tvorba priljubljena, mu je sedaj čas prinesel zadoščenje. Tako je E. F. Burian v gledališču D-39 igral z velikim uspehom njegovo »Revolučno trilogijo« in v Komornem divadlu je bil simpatično sprejet njegov »Veliki Mág«, dramatski manifest proti sebičnosti. E. F. Burian pripravlja sedaj premiero dramatisiranega romana B. Beneševe pod imenom »Věra Lukášová« in

končno v Vinohradskem divadlu igrajo dramo iz Bezručovega kraja »Starček Holuša« od šleskega pisatelja F. Sokola-Tůme. Pripomniti je treba, da je bilo razpuščeno avantgardno gledališče »Osvobozené divadlo« znanih dveh komikov Voskavca in Wericha, ki je kljub svoji tendenčnosti prineslo dokaj novega. Prostore in ensemble (brez Voskovca in Wericha) je prevzelo znano operetno gledališče »Švandové divadlo«. Zadnje čase igrajo Wernerove »Nove ljudi«, kar je nadaljevanje njegovih »Ljudi na ledeni plošči«, ki se zopet iz amoralne družbe povračajo na krščanski temelj družine in naroda: nazor, ki ga terja novi čas, da se ozdravi od povojnih bolezni, zlasti pa moralnega nihilizma. Vendar pa drama nima tekega umetniškega uspeha, kot so imeli »Ljudje na ledeni plošči«.

S težnjo po narodni literaturi je v zvezi tudi gibanje po očiščenju češkega jezika od tujk, za katere je v češčini domači izraz.

Med razstavami je zanimiva razstava v Galeriji Pictura. Poleg češkega slikarja Al. Kohouta (23 jugoslovanskih motivov iz Dubrovnika in Korčule) razstavljata še dva naša rojaka, slikar Niko Miljan (31 dubrovniških motivov) in kipar Meštrovičeve šole Milan Svalina. Zanimiva, čeprav malo ponesrečena razstava je bila otvorena v paviljonu »Mánes«: Češka likovna tradicija. Iz vsega, kar je razstavljeno, ni razvidno, kakšna je bila češka tradicija, kakšno funkcijo ima za umetnost razvoj in kaj pomeni za našo sedanost minulost v češki likovni umetnosti. Škoda, da razstava ne nudi tega, kar obljublja v naslovu.

Letos 29. novembra je 250 let od smrti Buhoslava Balbína, češkega jezuita (1621—1688), navdušenega domoljuba in narodnega buditelja v dobi pobelogorski. Njegov patriotizem preveva vse njegove knjige, zlasti »Obrambo jezika slovanskega, posebno češkega«. Ob tej priložnosti je priredila »Umělecká beseda« ciklus predavanj docenta dr. Kaliste, prof. dr. Pražáka in

prof. dr. Arne Nováka. Balbin je postal geslo današnjih dni!

Ker se je zadnje čase v nekaterih državah pisalo mnogo o »nekulturnih« Čehih, omenjam na obrambo mimogrede še zbirko »Prve knjige«, ki jo urejuje pesnik Halas (njegove »Stare žene« so prevedene v francoščino, nemščino in dvakrat v madžarščino). Namen zbirke je izdati prve knjige pisateljem in pesnikom, ki še niso znani, pa mnogo obetajo. Katera država se lahko s tem ponaša?

Iz tega kratkega, nepopolnega poročila je razvidno, da tudi v težki dobi samozavestni, kulturno zreli narod ne drži rok križem in da mu je ta boleča preizkušnja samo poročilo za boljšo bodočnost, ki jo novi Češkoslovaški iz vsega srca želimo.

Ludvik Dušan.

Madžarsko literarno pismo.

Budimpešta, dec. 1938.

Zelo razgibano in razčlenjeno madžarsko literarno življenje se odraža predvsem v številnih revijah, ki niso toliko namenjene objavljanju večjih književnih del, marveč bolj esejistiki, aktualnim zapiskom in kritiki.

Med starejšimi revijami je najuglednejši »Nyugat« (Zapad), ki je ob svojem vzniku pred 31. leti pomenil slovsten prevrat. Poseben sijaj daje njegovi tradiciji sodelovanje največjega modernega madžarskega pesnika Adyja. Glavna urednika sta mu sedaj pesnik Oszkár Gellért in Mihály Babits, ki je enako znamenit kot pesnik, romanopisec, esejist — v tem slogu je napisal knjigo o svetovnem slovetstvu in kmalu bo izdal čitanko evropske književnosti — in prevajalec n. pr. Danteja, srednjeveških himen v knjigi »Amor sanctus«, pa nikakor ne velja za religioznega pesnika. — Založba izdaja letno več knjig, katerih naročilo je zvezano z revijo. Med njimi so izšli doslej »današnji dekameroni« iz nemške, angleške, ruske in japonske literature, med samostojnimi knjigami petih tujih avtorjev pa tudi naš